

PÁZMÁNY *1635*
— *a l a p i t v a*

Pázmány Law Working Papers

2020/13

Erdődy János

A P. OXY. X, 1274 ÉS A LEX LAETORIA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest

<http://www.plwp.eu>

A P. OXY. X, 1274 ÉS A LEX LAETORIA

ERDŐDY JÁNOS (PPKE)

egyetemi docens

1. Bevezetés

A 25 év alatti *minorok* védelmével foglalkozó törvény elnevezése kapcsán a primér források közül a *lex Plaetoria* név található a Kr.e. 45-ből származó *Tabula Heracleensis*, másnéven *lex Iulia municipalis*¹ szövegében, amíg a *lex Laetoria* elnevezést a *Codex Theodosianus* egy textusa², tovább a BGU II 378 és a BGU II 611 számú papiruszok erősítik.³ Ezek a primér szövegek a másodlagos irodalomban is egyöntetűen megjelennek.⁴

Rendelkezésre áll azonban két papirusz szöveg is, amelyekre a másodlagos irodalomban eddig egyetlen helyen történt hivatkozás.⁵ Mindkét szöveg az Oxyrhynchus papiruszok kéziratái közül valók (P. Oxy. X, 1274 és XVII, 2111). Az Oxyrhynchus papiruszok néven ismert kéziratgyűjteményt a XIX. század végén – a XX. század elején fedezte fel két brit tudós: Bernard P. Grenfell (1869–1926) egyiptológus, és Arthur S. Hunt (1871–1934) papirologus. A papiruszok Egyiptom ptolemaida korszakára, valamint a

¹ Vö. FIRA I, 112: „[...] *queive lege Plaetoria ob eamve rem, quod adversus eam legem fecit fe cerit, condemnatus est erit [...]*”.

² Vö. C. Th. 8, 12, 2: „[...] *donec is, cuius facultatibus cesserit, annos Laetoriae legis egressus legitimam compleverit aetatem [...]*”.

³ Vö. BGU II 378 „*τυγχάνω γὰρ γεγραφώς [τ]οῦτο ἔτι ἐντὸς ὧν τοῦ Λαιτωρίου νόμου*”, valamint BGU II 611 „*[qui · ad ·] res · suas · age[n]das · legis · Laetoriae [utantur · au]xilió*”. A szövegeket ld.

<http://papyri.info/ddbdp/chr.mitt;;60>, illetve <http://www.papyri.info/ddbdp/bgu;2;611/?q=identif:66432>.

⁴ Ehhez ld. különösen Friedrich Karl von SAVIGNY: *Von dem Schutz der Minderjährigen im römischen Recht, und insbesondere von der Lex Plaetoria. Vermischte Schriften*, 2. Bd. (1850). 330 skk.; Max KASER: *Über Verbotsgesetze und verbotswidrige Geschäfte im römischen Recht*. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Wien, Verl. d. Österr. Akad. d. Wiss., 1977. (1977) 39., 2. sz. jegyzet; Andreas WACKE: *Zum Rechtsschutz Minderjähriger Gegen Geschäftliche Übervorteilungen. Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 48 (1980) 204., különösen pedig az 5. sz. jegyzet, irodalommal; Settimio DI SALVO: *Lex Laetoria. Minore età e crisi sociale tra il III e il II a. C.* Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza dell'Università di Camerino. Napoli, Jovene Editore, 1979. 3., és 3. sz. jegyzet. Hasonlóan az újabb irodalomban Francesco MUSUMECI: *Protezione pretoria dei minori di 25 anni e ius controversum in età imperiale*. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza, Università di Catania. Torino, Giappichelli, 2013. (2013) 10., különösen 3. számú jegyzet, bősséges irodalommal. Ellentétesen ld. legújabbban pl. Elisabeth Christine ROBRA: *Die Drittwirkung der Minderjährigenrestitution im klassischen römischen Recht*. Berlin, Duncker & Humblot, 2014. 14.

⁵ Yan THOMAS: *Loi Laetoria (pl. sc.) sur le crédit aux mineurs de vingt-cinq ans. Lepor. Leges Populi Romani*, (online) (2007). <http://www.cn-telma.fr/lepor/notice595/> Utolsó elérés: 2020.11.09.

római hódítás idejére datálhatók. Az elnevezés a megtalálás helyének nevéből származik: Oxyrhynchus (Οξύρυγχος) a mai el-Bahnasa település megfelelője; mintegy 160 km-re Kairótól délnyugati irányban található. A papiruszok jelentősége kettős: egyfelől a fentebb is említett törvény *lex Laetoria* formában kerül említésre a szövegben, másrészt a szövegekben előforduló esetek rekonstrukciója révén a *lex Laetoria* gyakorlati alkalmazása is megvilágítható. A két papirusz közül ebben a tanulmányban a P. Oxy. X, 1274 számút mutatjuk be.⁶ A másik papirusz (P. Oxy. XVII, 2111) szövege nagyon töredékes; ennek rekonstrukciója önálló dolgozat tárgya lehet. Azt ugyanakkor mindkét papirusz szövege alapján meg lehet állapítani, hogy a *lex Laetoria*, görögül ὁ Λαιτωρίος νόμος mint hivatkozott törvény kifejezetten előkerül a szövegekben. A P. Oxy. X, 1274 14–15. sorainak találkozásánál fordul elő hivatkozás τοῦ Λαιτωρίου νόμου formájában, illetve a P. Oxy. XVII, 2111 15. sorában ὑπὸ τοῦ Λαιτωρίου νόμου alakban. Mindkét helyen *singularis genitivus* alakban; a második papirusz esetében a ὑπὸ előljárószóval együtt.

2. A P. Oxy. X, 1274 szövegerekonstrakciója

A papirusz szövegének közlését az eredeti szövegkiadás alapján végezzük.⁷

- 1 Αὐρηλία Ἀριστοῦς θυγάτηρ Αὐρηλίου[υ] Ἡρώδου Ἀπίωνος γυμνασι-
 αρχήσαντος βουλευ[υτοῦ τ]ῆς Ὀξυρυχειτῶν πόλεως μετὰ κυρί[ο]υ
 τοῦ δεδομένου μοι κα[τὰ] τὰ Ῥωμαίων ἔτη Μάρκου Αὐρη[λί]ου Νεῖ[κ]ο-
 κλέους Ζωί(*)λου γυμ[νασιαρχήσαντος] τῆς αὐ[τ]ῆς π[ό]λεως[ς] Αὐρη[λ]ίω.
 Ἡ[ρ]ο[α]κλ[ε]ί[δ]η τῶ κ[α]ί
- 5 Λουκίω Λουκίου καὶ ὡς χρηματίζεις χαίρειν. ἐπεὶ ἀπενκταίας μ[ο]ι
 καταγγελείσης φάσ[ε]ως περὶ τελευτῆς τοῦ μακαρείτου(*) μου ἀνδ[ρ]ός]
 Ἀχιλλίωνος τοῦ καὶ Ἀπολλωνίου Ἀπολλωνίου ὄντος ἐν ἧ ἦν ἐπικε-
 χειρισμένος βασιλικῆ γραμματεία Ἀλεξανδρέων χώρας, ὁμολογῶ
 ἀποσυνεστακέναί σε κατὰ ταῦτά μου τὰ γράμματα κατελθεῖν εἰς Ἀλεξάν-
- 10 δρειαν καὶ ἀπογράψασθαι παρὰ τῶ κρατίστῳ τῶν οὐσιακῶν ἐπι-
 τρώπῳ ἐξ ὀνόματός μ[ο]υ ὑπὲρ τοῦ ἀμφοτέρων ἐμοῦ τε καὶ τοῦ αὐτοῦ
 ἀνδρός μου υἱ(*)οῦ καὶ [κλ]ηρονόμου Αὐρηλίου Διονυσίου τοῦ καὶ Ἀπολλω-
 νίου γυμνασιάρχου τῆς αὐτῆς πόλεως ἔτι ὄντος ἐντὸς τοῦ Λαιτωρίου
 νόμου τὴν ὑ(*)παρξιν αὐτοῦ πᾶσαν οὔσαν τιμήματος δουκηναρίας.
- 15 ἀπὸ δὲ ταύτης τῆ[ς] ὑ(*)ποστάσεως δηλῶ ὀφείλειν τὴν ἀνδρα μου
 ἐμοὶ μὲν ἀπὸ τῆ[ς] προσε]νεχθείσης αὐτῶ ἐπ’ ἐμοὶ γ[α]μουμένη
 αὐτῶ προοικὸς(*) [ἐν τε κοσ]μαρίοις χρυσοῖς καὶ ἰ(*)ματίοις καὶ ἄλλοις

⁶ A papirusz szövege az alábbi kiadáson alapul: Bernard P. GRENFELL – Arthur S. HUNT: *The Oxyrhynchus Papyri*. Part X. London, The Egypt Exploration Fund, 1914. 211 skk. A papirusz tartalmához még ld. J. E. G. WHITEHORNE: *The Date of P. Mich. Shelton 623. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, XXVI (1977). 252.; Thomas KRUSE: *Der Königliche Schreiber und die Gauverwaltung*. Band 2. München – Leipzig, De Gruyter, 2002. 910–911.; John S. KLOPPENBORG: *Greco-Roman Associations: Texts, Translations and Commentary. III. Ptolemaic and Early Roman Egypt*. Berlin – Boston, De Gruyter, 2020. 482–483.

⁷ Vö. GRENFELL – HUNT i. m. 211–212.

- [σ]υντιμήσεως [ἀργυρίου ταλάν]των δ[ύο] καὶ δραχμῶν τρισχειλί-
ων(*) με[- ca.10 -] ἰὰ πρὸ []ιογία [.] . . [] ἐν[σ]υντιμήσει
20 δραχμῶ[ν . . . χιλίων πεντακοσίων [.] . . ἔχρη ἀπὸ
[τ]ῆς ἰ(*)δίας [- ca.31 -] ταλά[ντ]ω[ν]
δύο κα[ὶ] δραχμῶν - ca.22 -] . . ὑ(*)π[α]ρχόν-
των μο[ι] - ca.31 - τάλαντα]
τρία καὶ δ[ραχμὰς -ca.?-]

Apparatus

4. ζῶϊλου papyrus

6.¹ μακαρίτου

12. υἱου papyrus

14. ὑπαρξιν papyrus

15. ὑποστασεωσ papyrus

17.¹ προικὸς

17. ἱματιοισ papyrus

18-19.¹ τρισχιλί|ων

21. ἰδίας papyrus

22. ὑπ[α]ρχον papyrus

3. A papirusz tartalmának áttekintése

A mintegy 16 x 14 cm-es P. Oxy. X, 1274 számú papirusz Grenfell és Hunt alapján a Kr.u. III. századra datálható. Gonis kutatásai alapján a papirusz időben a Kr.u. III. század harmadik negyedére tehető.⁸ Whitehorne ugyanakkor kiemeli, hogy ha a szövegben szereplő Aurelius Appollonius ugyanaz a személy, mint P. Oxy. I, 55 szövegében, akkor a papirusz akár 20-30 évvel korábbi időpontra is datálható.⁹ Tartalmát tekintve Grenfell és Hunt „contract”-ként említik, a szöveget megvizsgálva látható, hogy inkább egyoldalú nyilatkozatról van szó.¹⁰ A szöveg egy gyámjával (μετὰ κυρίου) eljáró, Aurelia Aristous nevű özvegyasszony elfogadó nyilatkozatát tartalmazza: beleegyezik az Aurelius Heraklides, másként Lucius nevű képviselő kinevezésébe. A képviselő feladata, hogy Alexandriában eljárjon Aurelia elhunyt férje hagyatékának leltározása ügyében. A képviselő eljárására a *procurator*

⁸ Ld. Nikolaos GONIS: Prosopographica III. *Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete*, LXV (2019). 349.

⁹ Vö. WHITEHORNE i. m. 252.

¹⁰ Ezzel egyezően a Heidelberg-i Egyetem Papirologiai Intézetének katalógusa is. Vö. <http://aquila.zaw.uni-heidelberg.de/hgv/31728> (hozzáférés: 2020. 11. 16.).

*usiacus*¹¹ előtt került sor; az eljárás lényege, hogy az örökgyógyó hagyatékának értékét regisztrálják. A képviselő az örökös nevében jár el, aki – annak ellenére, hogy *γυμνασιάρχης* Oxyrhynchus-ban – *minor*, tehát 25 év alatti személy. Ez utóbbi helyzetére utal a papirusz szövegében az ἔτι ὄντος ἐντὸς τοῦ Λαιτωρίου νόμου kifejezés ad vissza. A szöveg tehát arra utal, hogy még kiterjed rá a *lex Laetoria* hatálya, azonban arról nem szolgál közelebbi információval, hogy enne a konkrét eljárás szempontjából mi a jelentősége.

Aurelius Heraklides eljárását egyrészt az ἐπίτροπος szó jellemzi, ami azt a személyt jelöli, akit valaminek az elvégzésre felkértek, vagyis megbízottat, ügygondnokot, képviselőt.¹² Emellett jelentős még az ἐξ ὀνόματός μου fordulat, amivel Aurelia arra utal, hogy Herakleides az ὄ nevében kell, hogy eljárjon. Ugyanígy a fontos a szövegben az a kifejezés, amely szerint Herakleides ὑπὲρ τοῦ ἀμφοτέρων ἐμοῦ τε καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός μου υἱοῦ, azaz Aurelia, valamint az ὄ és férje közös fia, Aurelius Dionysios érdekében tevékenykedik.

A papirusz első öt sora (5. sor közepéig) Aurelius Herakleidest üdvözli; az 5 – 15. sorok tartalmazzák Aurelia beleegyező nyilatkozatát, valamint a nyilatkozat megadásának hátterét. A 15. sortól kezdődik a hagyatéki terhek felsorolása – ezek elsősorban olyan adósságok, amelyek Aurelia hozományához kötődnek. Emellett a szöveg további hagyatéki terheket, kintlévőségeket is felsorol, ezekre nézve azonban a szöveg nagyon töredékes.¹³

3.1. Az esetben szereplő személyek

A papirusz egyik tartalmi jellegzetessége, hogy a benne szereplő személyek esetében, a könnyebb azonosítás érdekében, a családi kapcsolatok is megjelennek. Így első tekintetre úgy tűnhet, hogy jóval több személy szerepel abban az ügyben, amelyet a papirusz szövege elénk tár. A szöveg alapján tényleges szerepe az alábbi személyeknek van.

- (a) Aurelia Aristous (Αὐρηλία Ἀριστοῦς): Aurelius Heroides (Αὐρηλῖος Ἡρώδης) lánya, Achillion özvegye. A papirusz az ὄ beleegyező nyilatkozatát tartalmazza, amellyel hozzájárul ahhoz, hogy az ὄ, valamint elhunyt férjének örököse, a férjével közös fia nevében képviselőként eljárjon
- (b) Marcus Aurelius Nikokles (Μάρκος Αὐρηλῖος Νεικοκλής): Aurelia gyámja, akinek a kinevezésére római szokás szerint került sor (δεδομένου μοι κατὰ τὰ Ῥωμαίων ἔθη).

¹¹ A *procurator usiacus* hivatalához ld. Franziska BEUTLER-KRÄNZL: Der procurator usiacus. In: Marc MAYER – Giulia BARATTA – Alejandra Guzmán ALMAGO (szerk.): *Acta XII congressus internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Universitat de Barcelona, 2007. 147–154. irodalommal; Fritz MITTHOF: Betrügerische Zollbeamte und der procurator usiacus Bemerkungen zu P. Amh. II 77. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, CLIX (2007). 256–260.; Franziska BEUTLER: Wer war ein Procurator usiacus? Die Verwaltung des Patrimoniums in Ägypten in der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts. *Cahiers du Centre Gustave Glotz*, XVIII (2007). 67–82.

¹² Vö. Henry George LIDDELL – Robert SCOTT: *A Greek-English Lexicon*. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roderick McKenzie. Oxford, Clarendon Press, 1940. s. h. v.

¹³ Egyezően ld. GRENFELL – HUNT i. m. 211.

- (c) Achillion alias Apollonios (Ἀχιλλίωνος Ἀπολλώνιος) Aurelia elhunyt férje, Alexandria királyi írnoki (βασιλικός γραμματεὺς) tisztét.¹⁴ A papirusz szövege szerint az ő hagyatékának felértékelése céljából kell, hogy eljárjon a képviselő az alexandriai *procurator usiacus* előtt.
- (d) Dionysios Aurelius Apollonios (Διονύσιος Αὐρήλιος Ἀπολλώνιος): Achillion örököse, Achillion és Aurelia fia.¹⁵
- (e) Lucius Aurelius Herakleides (Λούκιος Αὐρήλιος Ἡρακλείδης): a papiruszban foglalt beleegyező nyilatkozat címzettje; ő az, aki képviselőként eljár a hagyaték felértékelése tárgyában.

3.2. A *procurator usiacus* szerepe és jelentősége

A papirusz szövege szerint Aurelia beleegyezik (vö. 8. sor: ὁμολογῶ), hogy a felkért Aurelius Heraklides elutazzon Alexandriába (vö. 9-10. sor: κατελθεῖν εἰς Ἀλεξάνδρειαν) abból a célból, hogy a néhai férje hagyatékát a *procurator usiacus* előtt regisztráltassa (vö. 10-11. sor: ἀπογράφασθαι παρὰ τῷ κρατίστῳ τῶν οὐσιακῶν ἐπιτρόπῳ). Az eljáró hatósági közreműködő megnevezésére a κρατίστος τῶν οὐσιακῶν ἐπίτροπος kifejezés szerepel a szövegben.¹⁶ A *procurator usiacus* latin változatot Felix *libertinus* használja (vö. ILS 8759g). Ez a tisztség Egyiptomban fordult elő, más római provinciákban nem volt ismert. A görög elnevezés középpontjában az οὐσία kifejezés áll, amely a Ptolemaida-dinasztia idejében használt görög nyelvjárásban, a meglelt papiruszok tanúsága szerint „vagyon”, valamint „ingatlanok” jelentéssel bírt.¹⁷ A kifejezés a császárkorra vette fel azt a jelentés, amely a császár közvetlen köréhez tartozó jelentősebb személyiségek vagyonát, birtokait jelölte, amely birtokok eredete egyébiránt történetileg nem tisztázott.¹⁸

A *procurator usiacus* feladatkörének meghatározása több szempontból sem egyszerű feladat. Viszonylag kevés fennmaradt forrás foglalkozik ezzel a tisztséggel, ráadásul ezek a papiruszok más-más helyről, és eltérő korszakokból származnak. Ugyan magára a szűk értelemben vett tisztségre vonatkozóan Kr.u. 130 – 131 körülre datálhatók az első papirusz-szövegek, maga az οὐσία említése már a megelőző század legelejéről maradt fenn (Kr.u. 5-ből).¹⁹ Magának a tisztségviselőnek a mai fogalmaink szerint vett feladatleírását először tartalmazó feliratos forrás szerint a tisztségviselő az

¹⁴ Ehhez ld. ÚJVÁRI Emese: *A gyámrendelésre feljogosított szervek kárfelelőssége a római jogban*. Közszolgálat és felelősség történeti aspektusból. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2020. 19., 78. sz. jegyzet.

¹⁵ Személyéhez ld. legújabban GONIS i. m. 348–349.

¹⁶ Ebben a formában szerepel ezen a papiruszon kívül az alábbi helyeken időrendi sorrendben: P. Oxy. LI, 3601; P. Giss. I, 40; BGU II 362; P. Oxy. XLIII, 3092; P. Oxy. XLIII, 3103. Egy másik hivatkozási forma a κρατίστος οὐσιακός ἐπίτροπος, amely P. Tebt. II, 317; P. Oxy. XII, 1514 helyeken fordul elő. Ehhez ld. még BEUTLER-KRÄNZL i. m. 147., jegyzetekkel.

¹⁷ A kifejezés jelentéséhez részletesen ld. LIDDELL – SCOTT i. m. s. h. v. Megjegyzendő, hogy az οὐσία kifejezés jelentéstartalma igen sokrétű. A filozófiában egy dolog tulajdonságait, jellegzetességeit, a lényegét jelenti; a latin *substantia* fogalom párja. Vö. Paul von SOKOLOWSKI: *Die Philosophie im Privatrecht. Sachbegriff und Körper in der klassischen Jurisprudenz und der modernen Gesetzgebung*. Halle, Verlag Niemeyer, 1902. 28–43.; Martin Josef SCHERMAIER: *Materia. Beiträge zur Frage der Naturphilosophie im klassischen römischen Recht*. Köln – Weimar – Wien, Verlag Böhlau, 1992.

¹⁸ Vö. BEUTLER-KRÄNZL i. m. 147–148.; BEUTLER i. m. 67

¹⁹ Ld. BEUTLER-KRÄNZL i. m. 148–149.; BEUTLER i. m. 67–68.

Egyiptomban található császári birtokok kezelését végezte.²⁰ A további, hozzávetőleg két évszázadból fennmaradt papiruszok alapján az látszik, hogy mindig felmerültek bizonyos esetek, amelyek kapcsán a *procurator usiacus* bizonyos feladatokat látott el. Ilyen volt például egy, a Kr.u. II. század végére datálható papirusz²¹ tanúsága szerint, hogy bizonyos típusú jogvitákban (pl. legelőbérlet) a vitázó feleknek előtte kellett megjelenüek. Arról ugyanakkor a szövegek hallgatnak, hogy mi volt a konkrét feladat, amelyet ezekben az esetekben teljesítenie kellett. Megint más papiruszok²² szövege alapján arra lehet következtetni, hogy a *procurator usiacus* feladatai között öröklési jogi tárgyú kérdések is szerepeltek. A jelen tanulmányban bemutatásra kerülő, a Kr.u. III. század közepére datált papirusz szerint a feladata az volt, hogy elhunyt örökgyagy hagyatékának értékét – feltehetően a hagyatéki leltárhoz kapcsolódóan – meghatározza. Az ennek kapcsán eddig látottak alapján feltehető, hogy egy olyan, Egyiptom provinciához, azon belül is főleg Alexandriához kötődő tisztségviselőről volt szó, akinek főként gyakorlati jellegű, igazgatási feladatok jutottak, ám ezeknek az igazgatási feladatoknak a konkrét tartalma időről időre változhatott. Azt azonban, hogy ez ténylegesen változást, avagy inkább feladatbővülést jelentett, a rendelkezésre álló szövegek alapján nehéz lenne egyértelműen meghatározni.

3.3. A *lex Laetoria* szerepe a papirusz szövegében

Mint azt már a szövegrekonstrukció során láttuk, a papirusz egy Aurelia Aristous által Lucius Aurelius Herakleides részére adott nyilatkozat, amellyel Aurelia beleegyezik abba, hogy Herakleides képviselőként járjon el Alexandriában a *procurator usiacus* előtt. A szövegben Aurelia egyértelművé teszi, hogy Herakleides az ő nevében jár el (ἐξ ὀνόματός μου, azaz „a nevemben”). Emellett a szöveg tartalmazza még az alábbi kitételt: ὑπὲρ τοῦ ἀμφοτέρων ἐμοῦ τε καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός μου υἱοῦ, vagyis „mind a magam, mind pedig az én férjemmel közös fiam képviselésében”.²³ A közös fiú, Dionysios Aurelius Apollonios kapcsán két fontos elemet tartalmaz a papirusz: egyrészt a κληρονόμος szót, amely örökösöt jelent, másrészt pedig arra utalást, hogy kiterjed rá a *lex Laetoria* hatálya (ἐπι ὄντος ἐντός τοῦ Λαιτωρίου νόμου).²⁴

Grenfell és Hunt Dionysios kapcsán a *minor* kifejezést használják, aki annak ellenére, hogy a törvény hatálya kiterjedt rá, γυμνασιάρχης volt Oxyrhynchus-ban; tehát az ottani városi hivatalnokokért felelős személy tisztét töltötte be.²⁵ Beutler-Kränzl kifejezetten „minderjähriger Sohn”-ként hivatkozik az örökösre.²⁶ A *minorok* kapcsán a német szakirodalomban gyakran fordul elő a „Minderjähriger” kifejezés, márpedig bizonyos, hogy a *minorok* nem voltak kiskorúak; a latin elnevezés a *minores XXV annis* fordulatból alakult ki olyan módon, hogy az életkorra utaló szavak feltehetően kikoptak a kifejezésből a mindennapi használat során, és csak a *minor* maradt meg. A *minor* viszont ebből adódóan egy 25. életévét még be nem töltött, de serdült személyt jelölt. Ehhez képest kifejezetten téves Kruse azon megközelítése, amely szerint a még nem teljes korú (!) örökös részére *tutor ad actum* kinevezéséről szólna az okirat („[...] einen *tutor ad actum* zu bestellen, um den Besitz ihres

²⁰ Vö. CIL XIV, 2504: P. Aelius Hilarus Augg. lib., qui proc(uravit) Alexandriae ad rat(iones) patrimonii. Egyezően Id. BEUTLER-KRÄNZL i. m. 149.; BEUTLER i. m. 74–75.

²¹ P. Tebt. II, 317.

²² BGU II 362, és a jelen tanulmány tárgyát képező P. Oxy. X, 1274.

²³ Az itt *genitivusszal* álló ὑπὲρ prepozíció „képviseletében” jelentéséhez ld. LIDDELL – SCOTT s. h. v. II 3.

²⁴ Egyezően Id. GRENFELL – HUNT i. m. 212.

²⁵ Vö. LIDDELL – SCOTT s.v. „γυμνασιάρχης”; GRENFELL – HUNT i. m. 211.; ÚJVÁRI i. m. 19., 78. sz. jegyzet.

²⁶ BEUTLER-KRÄNZL i. m. 151.

verstorbenen Mannes zu Gunsten Ihres noch nicht volljährigen Sohnes beim *procurator usiacus* in Alexandria registrieren zu lassen”).²⁷ Kruse meglátásával elsősorban a nicht volljähriger Sohn kifejezés miatt nem lehet egyetérteni: a *minorok* 25 év alatti serdültek voltak. A papirusz szövegéből bizonyosan kitűnik, hogy Aurelia Aristous gyámmal járt el (μετὰ κυρίου); Marcus Aurelius Nikokles kinevezésére római szokás szerint került sor. Így Herakleides Aurelia vonatkozásában mai fogalmaink szerint legfeljebb eseti gondnok lehetett, aki a gyám akadályoztatása esetén járt el. Egyezően Kramer és Hagedorn álláspontjával, hangsúlyozni kell, hogy a *tutor ad actum* kinevezése főként olyankor jöhetett szóba, amikor sem a férj, sem az apa, fiútestvér, vagy távolabbi férfirokon nem tudta ellátni a gyámi tisztséget (κύριος), így az ebből adódó feladatokat sem. Ilyenkor az eseti jellegű feladatellátásra kellett engedélyt kérni a megfelelő tisztségviselőtől.²⁸ Ebben az esetben pedig nyilvánvalóan nem ez volt a helyzet, hiszen Aurelia gyámját név szerint is megemlíti a szöveg.

A *minorok* kapcsán az eddig vázolt esethez képest más volt a helyzet. A *minoroknak* lehetett gondnokot rendelni, feltehetően már a *lex Laetoria* alapján. Ez a gondnokrendelés azonban nem volt kötelező, és a *lex Laetoria* szabályaival, valamint az ehhez később kapcsolódó *praetori edictalis* gyakorlattal összhangban nem is elsősorban az ügyviteli képesség pótlása volt a célja. Sokkal inkább szolgált a gondnokság intézménye egyfajta olyan védelmi eszközként, amely a *minorokat* ügyletkötéseik során az elhamarkodott döntésektől megóvta. Mivel a papirusz alapját képező, jogi szempontból érdekes esemény Apollonios halála volt, amelynek eredményeként a fia, Dionysios Aurelius Apollonios lett az örökös, ezért feltehető, hogy itt semmilyen olyan helyzet nem merült fel, amely alapján az örökös fiút hátrány érthette.²⁹ Igaz ugyan – amint arra Grenfell és Hunt is rámutatnak³⁰ –, hogy a papirusz második fele a hagyatéki terhek felsorolást tartalmazza, azonban a szöveg nem arról szól, hogy Herakleides a hagyaték elfogadásának tárgyában járjon el képviselőként, hanem arról, hogy a hagyaték regisztrációjára vonatkozó lépéseket tegye meg Alexandriában, a *procurator usiacus* előtt.

Mindezek alapján összefoglalásul megállapítható, hogy a *lex Laetoriára* utalás a szövegben nem alapozza meg Lucius Aurelius Herakleides eljárását. Az anya, Aurelia Aristous mintegy többletinformációként említi, hogy Dionysios Aurelius Apollonios-ra kiterjed még a *lex Laetoria*, annak ellenére, hogy ő Oxyrhincus-ban a γυμνασιάρχης tisztét betöltő személy.

²⁷ Vö. KRUSE i. m. 910–911. A *tutor ad actum* kérdéséhez legújabban ld. ÚJVÁRI i. m. 23 – 24., és különösen 97. sz. jegyzet. A szerző által is hivatkozott munka csak a nők részére rendelt *tutor ad actum* esetéről szól. Vö. részletesebben BÄRTEL KRAMER – DIETER HAGEDORN: *Kölner Papyri*. Band 2. Wiesbaden, Springer Verlag, 1978. 104.

²⁸ Vö. KRAMER – HAGEDORN i. m. 104.; ÚJVÁRI i. m. 23., 97. sz. jegyzet.

²⁹ Ezt közvetetten alátámaszthatja az a tény is, hogy más papirusz Dionysios Aurelius Apollonios szerződéses viszonyaiba enged betekintést (ld. pl. P. Laur. IV, 155), ahol nem merült fel a *lex Laetoria* általi védelem. Meglehet persze, hogy a papirusz által érintett ügylet dátuma lehet erre a magyarázat. Ehhez ld. KLOPPENBORG i. m. 483.

³⁰ Ld. GRENFELL – HUNT i. m. 211.